

Kapitalizm ve Ahlakın Türkiye Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi*A Short Evaluation of Capitalism and Ethics From Turkey's Viewpoint*Tolga KABAŞ¹**ÖZET**

Max Weber Avrupa'da kapitalizmin kültürden doğduğunu, yani Protestan inanç sisteminden doğduğunu ileri sürmüştür. Weber kültürü bir kondüktöre benzetmektedir. Kondükter nasıl hatları değiştirerek trenin gideceği yönü belirliyorsa, kültür de kapitalizmin izleyeceği yolu belirlemektedir. Batı kapitalizminin ruhunu Protestan inanç sistemi oluşturduğu gibi, Japon kapitalizminin ruhunun temellerini Baygan İşida'nın Şingaku ekolü oluşturmuştur. Baygan daha 18. yüzyılın başlarında ekonomiyi rasyonalize etmekle kalmayıp onu güzel bir ahlakla birleştirmiştir. Türkiye'nin Weber'i olarak bilinen Sabri Ülgener kapitalizmin gelişme sürecinde içi boşalan insanın tekrar doldurulmasından ve güzel bir ahlakla davranmasının teşvik edilmesinden yanadır. O'na göre kapitalizm iki peronlu bir ilişki sistemine dönüşmelidir. Ülgener'e göre ruhunu kaybetmiş bir ekonomik düzlem, iktisat ve ahlak gibi iki peronun birleşmesiyle dünyaya kaybettiği soluşunu tekrar kazandırmış olacaktır. Bu bağlamda, çalışmada Weber'in Protestan ahlakı görüşüne bağlı kalınarak kapitalizmin bir ruhu olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın sonuç kısmında ise Türk iktisat sisteminin İslam ahlakıyla birleştirilmesi, dolayısıyla bir ruh kazandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Max Weber, Din, Ekonomi, Ahilik**ABSTRACT**

Max Weber argued that Capitalism was borned from culture, that is from Protestant Ethics. According to Weber, culture is like a conductor. A conductor switches the railways and determine the way of the train. Likewise culture determines the way of Capitalism. Just like in the West, in Japan the philosophy of Baygan İşida which is called Şingaku formed the foundation of Japanese capitalism. Therefore, in the begining of 18. th century Baygan was able to combine economy with beautiful ethics in Japan. Sabri Ülgener, who is known as Turkish Weber in Turkey, also advises economic agents to behave ethically in the marketplace. According to Sabri Ülgener, Capitalism must be formed from two dimensions. For Ülgener, when economics combined with ethics, the World will gain its meaning. Therefore in this study, it will be underlined that capitalism has a spirit, according to the view of Weber's Protestant Ethics, For the last section of the study, it is advised that Turkish economic system should be combined with Islam ethics and gain a beautiful spirit or meaning.

Keywords: Max Weber, Religion, Economy, Ahilik

¹ Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F İktisat Bölümü, tkabas@cu.edu.tr

1.Giriş

Max Weber Kapitalizmin Kuzey Avrupa'da Protestan inanç sisteminden doğduğunu ileri sürmüştür. Avrupa'da yeni ortaya çıkan orta sınıflar, yani burjuvalar yaptıkları devrimler ile Feodalizmi yıkarak yerine Kapitalizmi kurmuşlardır. Protestan inanç sistemi ise modern burjuvaların yaşam biçiminin gelişmesine yardımcı olmuştur. Protestanların rasyonel inanç sistemi çalışkanlık, dürüstlük, çok çalışmak gibi burjuvaların erdemlerini meydana getirmiştir. Avrupa'da Protestanların yaşadığı ülkelerin ve bölgelerin daha hızlı geliştiği görülmüştür. Kısacası, günümüzde Batılı ülkelerdeki kapitalizmin iş ahlakının Protestan inanç sisteminde doğmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Batılı bir ülke olmamasına rağmen, Japonya'nın neden kapitalist bir ülke olduğu sorusu Weber'in öğrencisi olan Robert Bellah'ın dikkatini çekmiş, Bellah bu konuda araştırmalar yapmıştır. Bellah, Batı medeniyetindeki kapitalizmin Protestanlıktan doğduğu gibi, Japon kapitalizminin Baygan İşida'nın ortaya attığı Şingaku inanç sisteminden doğduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla, Batı kapitalizminin ruhunu Protestan inanç sistemi oluşturduğu gibi, Japon kapitalizminin ruhunun temellerini Baygan İşida'nın Şingaku ekolü oluşturmuştur. Baygan ekonomi ile ahlakı yakından ilişkilendiren görüşleri bakımından Adam Smith'le benzerliklere sahiptir. Baygan daha 18. yüzyılın başlarında ekonomiyi rasyonalize etmekle kalmayıp onu güzel bir ahlakla birleştirmiştir.

İslam inanç sistemine göre ise maddi dünyada yaşayan bir insanın maddi ihtiyaçlarının olması doğal ve kaçınılmazdır. İnsan maddi ihtiyaçlarının peşinde koşarken, İslamiyet insanlara hayatı huzur içinde nasıl yaşayacaklarını ve bu huzuru sağlayacak manevi kuralları da öğretir. Topluma fayda sağlayacağı için, İslam'ın bireylerin servet edinme ve zenginleşme çabalarını özendirdiği görülür. İslam inanç sisteminin zenginliğe bakışı genel manada olumludur. Kur'an'da doğrudan veya dolaylı olarak zenginliği yeren herhangi bir ayet mevcut değildir. Tam aksine, dolaylı olarak zenginliği öven ve onu gerekli kılan ayetler vardır. Dünyayı veya zenginleşmeyi kötüleyen uydurulmuş rivayetler İslam toplumunun maddi ve ekonomik gelişmesine zarar verebilmektedir. Buna rağmen, İslam inanç sistemine göre yalnızca para veya maddiyat, zenginlik hiçbir zaman insanlara mutluluk verememiştir. Gerçek mutluluk madde ile mana bir araya geldiğinde elde edilebilir. Bu bağlamda, çalışmada Weber'in Protestan ahlakı görüşüne bağlı kalınarak kapitalizmin bir ruhu olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır. Batı medeniyetinin ve Japonya'nın modernleşme sürecinde iş ve ticaret ahlakının gelişmesi kısaca anlatılmaktadır. İslam inanç sistemine göre zenginliğin bir amaç olarak değerlendirilmesi yapılmakta ve orijinal bir Türk kurumu olan Ahiliğin de oldukça başarılı bir düşünce sistemi olduğuna değinilmektedir.

2.Batının Modernleşmesinde İş ve Ticaret Ahlakının Gelişmesi

Eski yani, geleneksel Hıristiyan inanç sistemi para kazanmaya iyi gözle bakmaz, hatta günah olarak kabul ederdi. Ticaretle uğraşan bir insanın günahattan uzak kalamayacağı düşünülürdü. Ortaçağda Avrupa'da tüccar sınıfların artması ve gelişmesi geleneksel Hıristiyan anlayışına karşı bir baskı oluşturmaktaydı. Ayrıca, Martin Luther tarafından Protestan Reformunun yapılması bu geleneksel anlayışı iyice tehlikeye atıyordu. Protestanlara göre tüccarlar iyi insanlardı. Dolayısıyla, Protestanlar yeni yükselen tüccarları yani, orta sınıfları desteklediler. Hatta, John Kalvin tüccarların aleyhinde olan geleneksel Hıristiyan anlayışını revize etti. Böylece, Kalvinistler geleneksel Hıristiyan anlayışını tersine çevirdiler. Protestanlığın önemli bir mezhebi olan Kalvinizme göre zenginlik bir kurtuluş işaretiydi. Bir insanın serveti arttıkça kurtulduğuna dair işarette artıyordu. Kalvin'in bu yeni görüşleri Protestan ülkelerde hızla yayıldı. Avrupa'da Protestanların yaşadığı ülkelerin veya bölgelerin daha hızlı geliştiği de görülüyordu(Singer,1993:77-78).

Kalvin'e göre bir Protestan işinde ne kadar çalışırsa Tanrı için çalışmış olarak kabul edilir. Katolik Kilisesi ise zenginliğe karşı görüşler ileri sürmüştür. Ayrıca, Katolik kilisesi hiçbir zaman zenginliği Tanrının bir işareti olarak görmemiştir. Katoliklere göre yoksul bir insan kurtuluşu için Tanrıya daha yakın olmalıdır. Halbuki, bir Protestan ise servetini bir kurtuluş işareti olarak gördüğü gibi bir şeref veya onur meselesi olarak kabul eder. Protestanların bu rasyonel inanç sistemleri başta ABD olmak üzere İngiltere, Hollanda gibi Protestanların yaşadığı Avrupa ülkelerinin de gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. ABD'nin kurucu babalarından olan ve kapitalizmin ruhunu hayata geçmesini sağlayan kişinin Benjamin Franklin olduğu da bilinmektedir(Singer,1993:80). Benjamin Franklin Protestanların bu dini görüşünün seküler bir versiyonunu savunmuştur. Böylelikle, ABD'de zengin olmanın seküler ve dini olarak doğru bir amaç olduğu Benjamin Franklin'in katkılarıyla kabul edilmiştir. ABD'de zenginliğin seküler bir hedef olarak popüler hale gelmesi ve benimsenmesi Benjamin Franklin'in katkılarıyla olmuştur. Benjamin Franklin'e bu konuda destek olan kişi ise Adam Smith'tir. Böylece, ABD'de iyi bir yaşam için servetin ve zenginliğin önemli olduğuna dair dini ve seküler görüşler birleşmiştir(Singer,1993:82-83).

Max Weber Avrupa'da kapitalizmin kültürden doğduğunu, yani Protestan inanç sisteminden doğduğunu ileri sürmüştür. Weber kapitalizmin güzel bir ruhtan doğduğunu savunmuştur. Weber kültürü bir kondüktöre benzetmektedir. Kondükter nasıl hatları değiştirerek trenin gideceği yönü belirliyorsa, kültür de kapitalizmin izleyeceği yolu belirlemektedir. Weber'e göre Protestan inanç sistemi olmasaydı, kapitalizm yine olacaktı, fakat bu sefer farklı bir kapitalizm olacaktı. Protestan inanç sistemi modern burjuvanın yaşam biçiminin gelişmesine yardımcı olmuştur. Protestan inanç sistemi çalışkanlık, dürüstlük, tutumluluk, işine bağlı olmak, itibarlı olmak, mütevazî yaşamak gibi Avrupa'da sanayi devrimini gerçekleştiren burjuvaların erdemlerini meydana getirmiştir. Kısacası, günümüzde Batılı ülkelerdeki kapitalizmin iş ahlakının Protestan inanç sisteminde doğmuş olduğunu söyleyebiliriz(Weber,2014:250).

Max Weber “Protestan Ahlakı” adlı eserinde ticaret şu sorunun cevabını bulmaya çalışmıştır: Ticaret, bankacılık ve buna benzer para kazanmaya yönelik uğraşlar, yüzyıllarca açgözlülükle ilişkilendirilirken, nasıl olur da modern çağın bir noktasında namuslu işler olarak kabul edilmeye başlanmıştır?(Hirschman,2014:31). Avrupa’da gerçekleşen bu zihinsel ve ahlaki dönüşümde Adam Smith’in katkıları oldukça fazladır. Adam Smith “Ahlaki Duygular Kuramı” (1759) ve “Ulusların Zenginliği” (1776) kitapları ile 18. yüzyılda Avrupa’da yeni bir sosyal sistem vizyonu ortaya koyuyordu. Adam Smith ortaya koyduğu sosyal sistem vizyonu bireyin kendi çıkarı veya kazancı peşinde koşmasının normal ve doğal olduğunu savunmaktaydı. Smith Newton’un fizikteki buluşlarından çok etkilenmişti. Smith piyasa sistemi içerisinde herkesin kendi çıkarı için çalışmasının tıpkı Newton’un evren modelinde olduğu gibi sosyal sistemin de mükemmel bir şekilde çalışmasına yol açtığını ileri sürüyordu. Hatta, piyasa sisteminin kusursuz bir şekilde işleyişini sağlayan bir “görünmez elin” olduğunu iddia ediyordu. Smith’le birlikte “çıkarın” insan davranışının ardındaki en önemli duygu olduğu inancı Batı düşünce dünyasında büyük bir heyecana yol açtı. Geleneksel Hristiyan ilahiyatına karşı yapılan uzun bir mücadelenin ardından başarılı bir toplumsal düzen oluşturmak için gerekli olan gerçekçi bir sosyal sistem vizyonu ortaya çıkmıştı. Bu yeni sosyal sistem ile dünya çok daha öngörülebilir ve tutarlı bir yer haline gelecekti (Hirschman,2014:63).

Batı dünyasının tarihine baktığımızda geleneksel toplumdaki bireyin önem kazandığı bir topluma doğru geçiş vardır. Bu geçiş özellikle Protestan Reformu ve piyasa ekonomisinin yükselişiyle gerçekleşmiştir. Bu geçiş sonucunda toplumsal bağlar ve geleneksel bağlar kopmaktadır. Toplumsal bağlar ve geleneksel bağlar olmadan bireyler nasıl ahlaki davranacaktır?(Singer,1993:36). Batı toplumları Protestan Reformundan itibaren organik toplumdaki uzaklaşmakta ve gittikçe atomistik olmaktadır. İngiltere dahil olmak üzere Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda gibi Protestan ülkelerde bireycilik oldukça başarılı olmuş ve gelişmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda günümüzde ekonomik büyüme vazgeçilmez bir hedef haline gelmiştir. Ancak, maddi gelişmeye rağmen insanlar kendilerini refah içerisinde veya mutlu olarak tanımlamamaktadırlar. Örneğin, ABD’de 1950’den beri kendisini çok mutlu hissedenlerin oranı 1/3’tür. Bu kadar maddi gelişmeye rağmen insanların mutluluğu neden artmamaktadır? ABD toplumu maddi olarak sürekli gelişme gösterse de, bu oran gittikçe azalmaktadır (Singer,1993:59).

3.Japon Modernleşmesinde İş ve Ticaret Ahlakının Gelişmesi

Japonya modernleşme sürecinin sonunda kapitalist bir ülke olmuştur. Batılı bir ülke olmamasına rağmen, Japonya’nın neden kapitalist bir ülke olduğu sorusu Weber’in öğrencisi olan Robert Bellah’ın dikkatini çekmiş, Bellah bu konuda araştırmalar yapmıştır. Bu konuda Bellah Baygan İşida’nın (1685-1744) kurduğu “Sekimon Şingaku” isimli felsefesinin çok büyük rolü olduğunu savunmuştur. Bellah’a göre Japonya’da Meici döneminden önce bulunan Edo döneminin (1603-1868) toplumsal, kültürel ve ekonomik altyapısı ve gelişimi Batı medeniyetine benzer özellikler taşımaktadır. Bellah, Batı medeniyetindeki kapitalizmin Protestanlıktan doğduğu gibi,

Japon kapitalizminin Baygan İşida'nın ortaya attığı Şingaku inanç sisteminden doğduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla, Batı kapitalizminin ruhunu Protestan inanç sistemi oluşturduğu gibi, Japon kapitalizminin ruhunun temellerini Baygan İşida'nın Şingaku ekolü oluşturmaktaydı(Özhan,2015:4).

Baygan İşida'nın felsefesi veya inanç sistemi, Edo döneminde (1603-1868) ekonominin gelişmesini sağlayan güçlü bir faktör olmuştur. Edo döneminden sonra gelen Meici döneminde ise bu inanç sistemi Avrupalı rasyonalist düşüncelerle birleşip kapitalist bir ekonominin temellerinin atılmasını sağlamıştır. İşida'nın Şingaku felsefesi Japon tarzı kapitalist ekonominin ruhunu oluşturmuş, veya başka bir deyişle ahlaki temelini atmıştır. Weber kapitalist sistemde ticaretten elde edilen kazançın kötü bir şey olmadığını belirtmiş, ancak bunun için kapitalizmin ahlaka gereksinim duyduğunu düşünmüştür. Dürüst ve ahlaklı bir şekilde yapıldığında, ticaretten elde edilen kazanç haklı bir kazançtır. Kapitalist sistemde ortaya çıkan sınırsız bir kazanç veya kar hırsı rasyonel olmadığı gibi topluma zarar verebilmektedir. Max Weber, Protestanlığın çalışkanlık, dürüstlük gibi erdemlerinin Avrupa'da kapitalizmin güzel bir ruhla doğmasını sağladığını savunmuştur. Ayrıca, Weber kapitalizmin ruhunu hayata geçiren kişinin ise Benjamin Franklin olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla, Weber'in öğrencisi Bellah da Japon kapitalizminin İşida'nın felsefesinden, yani güzel bir ruhtan doğduğunu ileri sürmüştür. Baygan ekonomi ile ahlaki yakından ilişkilendiren görüşleri bakımından Adam Smith'le benzerliklere sahiptir(Özhan,2015:5).

Baygan daha 18. yüzyılın başlarında ekonomiyi rasyonalize etmekle kalmayıp onu güzel bir ahlakla birleştirmiştir. Herşeyden önce insanın insan olarak nasıl bir yol izlemesi gerektiğini araştıran Baygan, ticaret faaliyetini bir felsefe ve sanat seviyesine çıkarmayı başarmıştır(Özhan,2015:18). Baygan İşida'nın yaşadığı ve Japonya tarihinin kuşkusuz en önemli dönemi Edo dönemidir. Japonya'nın Japonya olduğu dönem Edo dönemidir. Bu dönem Japonya'nın bugün hala ayakta duran bir çok kurumunun temellerinin atıldığı bir dönemdir(Özhan,2015:21). Edo döneminde kar/kazanç peşinde koşan tüccarlara psikolojik bir tepki duyulmakta ve kötü gözle bakılmaktaydı. Edo döneminde mal alıp satma yoluyla kazanç elde etme işine iyi gözle bakılmazdı. Halbuki, Baygan'a göre tüccarın işi ürün satıp kar elde etmektir. Karsız ticaret, maaşsız çalışan askere benzetilmektedir. Baygan, tüccarların sahip olduğu kötü imajı silme adına, ticari kazancı haklı çıkaracak nedenleri sıralamıştır. Bu bağlamda Baygan yoldan çıkmış tüccarın evini barkını yıkacağını da söyler. Ancak, ticaretin esasını bilen tüccarın arzularından uzaklaşacağını, insan sevgisi, insanîyet ve yardımseverlik duygularıyla doğru yolda hareket edeceğini ileri sürer(Özhan,2015:111-112).

Baygan, Japon geleneksel inancını, Konfüçyanizm ve Budizm felsefelerinin iyi taraflarıyla sentezlemiştir. Baygan, Şingaku (nefs eğitimi) felsefesinde Şintoizm, Budizm ve Konfüçyanizm düşüncelerini birleştirmiştir. Japonya'da var olan bu üç düşünce geleneğinin ortak yönleri bulunmaktadır(Özhan,2015:116). Bu üç düşünceyi harmanlayarak çalışkanlık, tutumluluk gibi erdemleri kolay, anlaşılabilir sözlerle açıklayarak, Şingaku felsefesi aracılığıyla Japon toplumuna yaymayı başarmıştır. Baygan nihai gerçek olan yüce varlık ile bütünleşen insanlardan oluşan ahlaklı bir toplum kurmayı hedeflemiştir. Şingaku felsefesi kalbi anlama ve nefsi bilme eğitimidir. Şingaku felsefesine göre yapılan ticaret bir sanattır, bu sanatın amacı evrenin işleyiş

biçimine paralel şekilde ideal ekonomik toplumun inşasıdır. Dolayısıyla, Baygan Şingaku felsefesiyle Japonları kalp-zihin açısından uyandırmaya çalışmıştır. Çünkü, aydınlanmış bir kalp-zihin ayna gibi berraklığa kavuşacak, baktığında herşeyi olduğu gibi yansıtacaktır(Özhan,2016:116).

Baygan göre ticaret karşılıklı ilişkidir. Baygan'ın oluşturduğu felsefenin üç ayağı bulunur: 1) Müşteri memnuniyeti 2) Satıcı memnuniyeti 3) Dolayısıyla toplum memnuniyeti olmak üzere. Toplumsal bütünlük ve memnuniyet, hem toplumun hem de ticaretin istikrarını sağladığı gibi gelişmelerine de katkıda bulunur. Kısaca, alıcı memnun, satıcı memnun, toplum memnun olduğunda barış ortamı yaratılmış olur. Bu felsefeye göre ticaret bireyin kazancı için değil, toplumun refahı içindir. Girişimci kazandığı serveti toplumun yararına kullanacaktır. Baygan ticareti meslek konumundan bir sanat biçimine büründürmüştür. Baygan'ın Sekimon Şingaku (nefs eğitimi) felsefesinin iş dünyasında görülen sosyal sorumluluğa ait ilk örnek olduğu iddia edilmektedir(Özhan,2015:12-13).

Baygan'a göre biriktirilen servet, müşterilerden yani halktan toplanan paradır. Yani, sahip olunan servet topluma aittir. Halbuki, insanların büyük çoğunluğu serveti kendi çabasıyla kazandığını düşünür. Baygan'a göre ise para kişilerin kendisine ait bir şey değildir. Para kamuya, yani topluma ait olduğu gibi nihai olarak ise Tanrı'ya aittir. Para bir dünya servetidir. Bu servet toplumun yararına kullanılmalı, topluma ortak bir yarar sağlamalıdır. Dolayısıyla, kazanç kişinin kendisine ait, bireysel bir şey değildir. Önemli olan müşteri memnuniyetidir, Baygan'a göre müşteri velinimetir(Özhan,2015:104-105).

Baygan ticaretin ne olduğunu bilmeyenlerin yanlış yönlere yöneleceğini, açgözlülikle evini barkını mahvedeceğini ve topluma zarar verebileceğini düşünmektedir. Ama kişi ticaretin özünü bildiği takdirde hırs ve açgözlüklükten kurtularak, başarı kazanıp zenginleşecektir(Özhan,2015:13). Günümüzde Japon şirketlerin hizmet anlayışı Baygan'ın Şingaku felsefesi sayesinde tüm dünya tarafından takdirle karşılanmaktadır. Günümüzde Japon firmaların faaliyetleri yalnızca ekonomi alanıyla sınırlı kalmayıp günlük sosyal yaşantının da içine girmektedir. Japonlar enerjilerinin hemen hemen tümünü şirketlerine vermektedirler. Japonya'da firmalar aile gibidir, yöneticiler ile çalışanlar arasında kesin bir çizgi yoktur. Japon şirketleri paraya dayalı bir anlayışla değil, insan ve toplum merkezli bir anlayışla yönetilmektedir. Japonya'da rekabet bir firmanın yükselerek öne çıkması şeklinde değil, gruptan kopmamaya çalışma, diğerlerinden geri kalmama çabası şeklinde kendini ortaya koymaktadır(Özhan,2015:17).

Tetsuro Watsuji (1889-1960) yerlilik ile evrensellik arasındaki ikilemden ortaya çıkan "Japon Problemini" çözen önemli bir sosyal bilimci olarak bilinmektedir. Watsuji Japon problemini çözerken Japonya'nın yerli kültürel, iş ve ticaret ahlakıyla evrensel ahlak arasında uzlaşma sağlayan bir yaklaşım geliştirmiştir. Watsuji modern iktisat düşüncesinin iktisadi olayları yalnızca kar maksimizasyonu, fayda, kar-maliyet hesaplaması gibi araçlar kullanarak incelenmesini kabul etmemekteydi. Bu yaklaşımı modern Batı ideolojisinin bir önyargısı olarak görmekteydi. Ona göre iktisatçıların

hayali homo-economicus karakterinin gerçeklik olarak Japon insanıyla ve toplumuyla benzerliği bulunmamaktaydı. Watsuji'ye göre Neoklasik iktisat teorisi iktisadi problemlerin çözümlerini hedonistik ve egoist bir hayali karakter ile çözmeye çalışmaktaydı. Japon geleneklerine göre "Ningen" insan anlamına gelmektedir. Ancak, Japon geleneklerine göre bu kavram homo-economicus gibi yalnız yaşayan bir insan olarak kabul edilmemekte, daha doğrusu bir topluluk içinde yaşayan insan olarak anlaşılmaktadır(Yamawaki,1993:134-135). Watsuji özellikle yaptığı çalışmalarla yerli bir iş ve ticaret ahlak sisteminin gelişmesi üzerine çalışmıştır. Çünkü, yerli bir ahlak sistemi olmadan evrensel ahlakın gelişmesi mümkün değildir. Ona göre yerli iş ve ticaret ahlakı ile evrensel ahlak birbirinin zıddı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır(Yamawaki,1993:136-137).

II. Dünya Savaşından sonra çoğu Japon aydını ülkenin modernleşmesinin ancak sosyal bilimler kullanılarak gerçekleşebileceğini kabullendiler. Bu amaçla başta Neoklasik iktisat olmak üzere farklı iktisat düşünceleri ülkenin modernleşmesi ve zenginleşmesi için içselleştirildi. Bu sıralarda Hisao Otsuka gibi Japon sosyal bilimcileri Japon toplumunun modernleşebilmesi için Protestanlık gibi bir rasyonel ahlak sistemine ihtiyacı olduğunu vurguluyorlardı. Baygan'ın Şingaku felsefesi bu bağlamda önemli katkılar sağlamıştı. 20. yüzyılın başlarından itibaren Japon çalışanlar ve işverenler çalıştıkları şirketleri aileleri olarak görmeye başlamışlar, çalıştıkları şirketlere karşı büyük bir özveri, sadakat ve bağlılık göstermekteydiler. Japon şirketlerin Protestanlığa benzer rasyonel iş ve ticaret ahlakları bir iktisadi mucize gerçekleştirmelerini sağlıyordu. II. Dünya Savaşından sonra gerçekleştirdikleri kalkınma mucizesiyle Japonya'nın iktisadi olarak batılı ülkeleri geçtiği görülüyordu. 1980'lerde Japonya'nın iş ve ticaret ahlakını veya kültürünü öven kitaplar ve makaleler yazılmaya başlandı. 1980'lerden itibaren Japon şirketlerin hizmet anlayışı ve "yaşam boyu istihdam" gibi uygulamaları, işçi-işveren ilişkileri, Japon çalışanların şirketlerine olan bağlılığı ve sadakati Amerikalı akademisyenlerce hayranlıkla anlatılmaktaydı (Yamawaki,1993:138-139)

4.İslam İnanç Sistemine Göre Zenginliğin Bir Amaç Olarak Değerlendirilmesi

İslam inanç sistemine göre maddi dünyada yaşayan bir insanın maddi ihtiyaçlarının olması doğal ve kaçınılmazdır. İnsan maddi ihtiyaçlarının peşinde koşarken, İslamiyet insanlara hayatı huzur içinde nasıl yaşayacaklarını ve bu huzuru sağlayacak manevi kuralları da öğretir. Fıtrat dini olan İslam'ın insanın servet edinme ve zenginleşme arzusuna yaklaşımı olumludur. İnsan fıtratında bulunan bu duyguyu yok etmek veya baskı altında tutmak, insani bir yaklaşım olmaz. Topluma fayda sağlayacağı için, İslam'ın bireylerin servet edinme ve zenginleşme çabalarını özendirdiği görülür. İslam dini bireylere özel mülkiyet hakkı tanımakla beraber, bu hakkı diledikleri gibi kullanma konusunda tamamen serbest bırakmaz. Bu hakkın başkalarına zarar verecek veya ekonomik sistemi olumsuz etkileyecek şekilde kullanılmasına mücadele eder(Ağırman,2007:21-22).

İslamiyet servetin birkaç kişinin elinde toplanmasına razı değildir. Bu yüzden, zenginliğin akışını otomatik olarak toplumun daha zayıf kesimlerine yöneltecek esaslar

koyar, fırsat eşitliğine büyük önem verir. Bireylere özel mülkiyet hakkı ve girişim özgürlüğü gibi haklar verir. Ancak, ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için bu haklar sınırsız değildir. İslam dini servetin birkaç kişinin elinde toplanmasına karşı çıkar. İslami bir iktisadi sistemde her bireyin diğer bireylere zarar vermeden isteklerini mümkün olan en iyi yoldan elde etmesi için yeterli kazanç sağlayabileceği koşullar oluşturulur. Ayrıca, bireyler gelirlerini toplumun iktisadi dengesini bozmadan en iktisatlı bir biçimde harcaabilirler. İslami bir iktisadi sistemde insanların büyük çoğunluğu yoksulken, birkaç kişinin büyük servetlerin sahibi olması da mümkün değildir. İslami iktisadi sistemde iş ve ticaret ahlakı önemli bir unsurdur. Ahlak, ekonomik mücadelenin dışına itildiğinde, sosyal sistem istikrarını ve dengesini kaybeder. Dolayısıyla, iktisadi mücadele ahlaki sınırlamalardan yoksun kalırsa, materyalizme, gayri ahlakiliğe ve bozulmaya neden olur. Bunu önlemek için yapılmaya çalışılan en önemli şey maddi ve manevi hayat arasında uyumun sağlanmasıdır(Ağırman,2007:30).

İslam toplumsal ve bireysel refahı birbirinin rakibi olarak değil, birbiriyle uyum içinde olan unsurlar olarak görür. Bu nedenle rekabet ve düşmanlık yerine, işbirliğini teşvik eder, bireyler arasında iyi ilişkileri geliştirir. İslam inanç sistemine göre kişinin hayırlısı topluma faydası olandır. Eğer toplum refaha kavuşursa bireylerin durumu da iyileşir. Bireyler zenginleşirse toplum da refaha erişir. Fakat bu iktisadi sistem bireysel refah ve toplumsal refah arasında bir dengenin oluşması ile mümkündür. İslami bir iktisadi sistemde bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için gösterdikleri çabalarda toplumun çıkarlarına aykırı bir yol izleyemezler. Kur'an Müslümanları hayatta gerçek denge ve adaleti sağlamaları konusunda uyarır, aksi takdirde geçmiş milletler gibi felakete uğrayacaklarını ifade eder. Refaha ve mutluluğa erişen toplumlar, adil prensipler doğrultusunda sosyal sistemlerini adalet, ahlak ve dengeli ekonomik esaslar üzerine bina eden toplumlardır. Bunu gerçekleştirmeyen toplumların ise dengeleri bozulur bozulmaz ekonomik üstünlükleri yok olur ve siyasi tesirleri zayıflar(Ağırman,2007:31-32).

İslam inanç sisteminin zenginliğe bakışı genel manada olumludur. Kur'an'da doğrudan veya dolaylı olarak zenginliği yeren herhangi bir ayet mevcut değildir. Tam aksine, dolaylı olarak zenginliği öven ve onu gerekli kılan ayetler vardır. Dünyayı veya zenginleşmeyi kötüleyen uydurulmuş rivayetler İslam toplumunun maddi ve ekonomik gelişmesine zarar verebilmektedir. İslam toplumunun manevi açıdan olduğu kadar maddi gelişmeye de ihtiyacı vardır. İnsanları dünyadan soğutarak maddi sorumluluklarını yerine getirmelerine engel olmak büyük bir vebaldir. İslamiyet servet kazanmayı değil, yığmayı yasaklamıştır. Dolayısıyla kınadığı kimseler de bu manada servet yığınlarıdır (Ağırman,2007:61).

Çalışıp kazanmak, kazandıkça yararlanmak ve yararlandıkça da şükretmek, İslamın nimete, mal ve servete olan ideal yaklaşımıdır. Ancak, "zühd" adına zenginliğin aleyhinde uydurulmuş pek çok asılsız rivayet, İslami literatüre girmeyi başarmıştır. Bir kısmı iyi niyetle dünyaya olan ilgiyi azaltıp ahirete yönlendirme amacına yöneliktir. Zenginliğin aleyhine üretilen asılsız rivayetlerin bir kısmı da Müslümanları dünyadan soğutup fakirleştirmek, girişimci ruhlarını yok edip ticaret piyasasından uzaklaştırmak

gibi art niyetli amaçlarla yapılmıştır. Hz. Peygamberin zenginliğin aleyhine gibi görünen bazı uyarıları, zenginliği dışlamak için değil, zenginlikten doğan sekülerleşmenin önüne geçmek, dünyevileşmenin zararlarını dile getirmek, toplumu hataya düşmekten korumak gibi amaçlara yöneliktir. Bu çerçevede Hz Peygamber paraya maddeye kul olmama konusunda da toplumu uyarmıştır. Çünkü, dünya hayatı geçici, ahiret hayatı ise ebedidir(Ağırman,2007:193; Bilgen,2013:121-123).

Yalnızca para veya maddiyat, zenginlik hiçbir zaman insanlara mutluluk verememiştir. Gerçek mutluluk madde ile mana bir araya geldiğinde elde edilebilir. Ayrıca, zühd adına yoksulluğu öven rivayetler, hiçbir zaman İslam'ın ve İslam toplumunun yararına olmamıştır. Zühd ve kanaat adına yoksulluk savunulacağına, zenginlik ve hemen onunla beraber infak vurgusu yapılsaydı, günümüzde Müslüman ülkelerin durumu çok daha farklı olurdu. Yoksul olan bir insanın bazı üstünlükleri olabilir, fakat yoksulluğun üstünlüğü olamaz. Müslüman çalışıp kazanmada ve kazancının fazlasını infak etmede zenginler gibi olmalıdır. Çünkü, yoksul olan bir insan kötülük adına her şeyi yapabileme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, İslam inanç sistemine göre iyi bir yaşam için yalnızca servetin ve zenginliğin önemli olduğuna dair bir görüş kabul edilemez. Ayrıca, islamın iktisadi yaklaşımına göre yalnızca zenginlik doğru bir yaşam hedefi veya gayesi olamaz(Ağırman,2007:231; Bilgen,2013:141-144).

5.Müslüman İş Adamları: İslam Dininin İş ve Ticaret Ahlakının Gelişmesindeki Önemi

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye'de iş ve ticaret ahlakı olarak iki ahlakın bir arada olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte eğitim ve hukuk sistemi dinsel unsurlardan arındırılmış, laik ve çağdaş bir çerçeveye oturtulmuştur. Böylece, yeni yetişen nesillerin maddi hayatta başarılı olmaları beklenmiştir. Özellikle Atatürk yeni yetişen nesiller arasından milyoner ve milyarderler çıkacağını, böylece Türkiye'nin zengin bir ülke olacağını düşünmüştür. Bu yüzden, gençlerin maddi hayatta başarılı olabilmesi için seküler, pragmatist ve bilim ahlakıyla yetiştirilmesine çalışılmıştır. İkinci iktisat ahlakının kaynağı ise yerli kültür, yani Müslümanlıktır. Bu iki iktisat ahlakının günümüzde bir arada olduğunu görebiliriz. TÜSİAD gibi iş dünyası gruplarının birinci iktisat ahlakına sahip olduğu, MÜSİAD çatısı altında toplanan iş adamlarının ise yerli kültürü temsil ettikleri öne sürülebilir.

Türkiye'de Müslüman iş adamlarının bir çatı altında toplandığı derneğin adı Müslüman Sanayici ve İş Adamları derneğidir, ancak çoğu insan tarafından kısaca MÜSİAD olarak bilinmektedir. MÜSİAD'ın kuruluş amacının İslami ekonomiyi kurma yolunda kaynakları harekete geçirmek olarak ifade edilebilir. MÜSİAD'ın temelleri 1980 sonrasında atılmıştır. Örneğin, 1995 yılında MÜSİAD üyesi olan 1770 şirketin % 75'i 1980 sonrasında kurulmuştu. Özellikle Özal hükümeti bir kültürel ve ahlaki değerler sistemi olarak İslam dinini rekabetçi ve serbest piyasa ekonomisinin stratejisine entegre etmişti. Bu ekonomik genişleme işe, özel sektörün gelişmesi, esnek üretim sisteminin piyasalarda küçük ve orta ölçekli şirketlere yeni bir önem getirmesi, Türkiye'de ihracat odaklı kalkınma politikalarının sanayileşmeyi Anadolu'ya yayması ve İslami sermayenin serbest piyasada ekonomik bir değer elde etmesi sonucu meydana gelmişti.

Günümüzde MÜSİAD üyelerinin güçlü referanslara sahip ve ortak olunabilecek bir işadamları portföyü oluşturduğu görülür (Yankaya,2014:76).

Dilek Yankaya'nın "Yeni İslami Burjuvazi: Türk Modeli" (2014) adlı çalışmasında MÜSİAD üyeleriyle yapılmış oldukça kapsamlı görüşmeler anlatılmaktadır. Yankaya'nın görüştüğü işletme sahiplerinin bir çoğu şirketlerini kardeşlerinin, yeğenlerinin, arkadaşlarının ya da MÜSİAD üyelerinin katkılarıyla kurduklarını ifade etmişlerdir. 1990 yılında kuruluşunun ardından MÜSİAD 1993 yılından itibaren Konya'dan başlayarak örgütlenmesini ulusal düzlemde duyurmaya başladı. Bu bölgedeki MÜSİAD kurucuları 1970'li yıllarda MSP'de, 1980'lerde ANAP'ta ve 1990'ların başında RP içinde siyasi faaliyetler yürütmüştü. Başka bir çok kentte de benzer bir durum söz konusuydu (Yankaya,2014:102).

RP İslami değerlere uygun, toplumsal anlamda adil ve ahlaki olarak doğru bir iktisadi sistem önermiştir. Türkiye tarihinde ilk defa Refahiyol hükümeti KOBİ'lere adil davranılmadığını ve bu durumun milli ekonomiye zarar verdiğini ifade etmiştir(Yankaya,2014:107). MÜSİAD'ın kurumsal kimliği İslam ahlakından ilham alan bir dünya görüşünü yansıtmaktadır. Bu bakış açısına göre kişisel çıkarlar ile kamu çıkarı birbiriyle çelişki içinde değildir. İslam ahlakı tevhid inancından hareket ederek organik bir toplum modelini öngörür. MÜSİAD'ın kurumsal kimliğinde bireylerin dünyevi ve manevi yaşamlarını birbiriyle uyumlu hale getirecek bir toplumsal düzen yaratmak amacı bulunmaktadır. Dolayısıyla, MÜSİAD günümüzde piyasa toplumunda İslam ahlakının canlandırılması projesi olarak da görülebilir(Yankaya,2014:125).

MÜSİAD'lı iş adamları dış ticaretin geliştirilmesi için mevzuatın da Avrupa'yla uyumlu hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Dolayısıyla, işlerinde Avrupa'nın benimsediği kalite ve işleyiş standart ve normlarına uymaktadırlar. MÜSİAD üyesi şirket sahipleri Avrupa'nın iş kültürünü örnek alarak kendi mesleki yaşantılarında da bu normları uygulamaya koymaktadırlar. Bu iş adamları Avrupa'da uygulanan işleyiş ve denetim mekanizmalarını, Avrupalı iş adamlarının iş ahlakını şeffaf ve açık buldukları için Avrupalı şirketlerle iş yapmayı tercih etmektedirler. Ayrıca, Avrupa iş ahlakının ilkeleri olarak profesyonelleşmeyi, iş bölümünü, disiplin ve bilimsel bilgiye atfedilen önemi de yüceltmektedirler (Yankaya,2014:139).

MÜSİAD'ı oluşturan topluluk genel olarak İslami kurallara göre yaşar. MÜSİAD'a üye olma sürecinde kişisel tanışıklıklar önemli rol oynar ve genellikle dört tür ilişki biçimi gözlemlenir. 1) Akrabalık 2) Arkadaşlık 3) Mesleki ve ticari ilişkiler 4) Siyasi yakınlıklar. Bu türden ilişkiler, yani sosyal ağlar ticaret ahlakı, İslami duyarlılıklar ve Anadolu kültürü etrafında bir bütünleşme zemini hazırlar. MÜSİAD'ın temsil ettiği sınıf kimliği, yeni İslami burjuvazinin ruhunu oluşturan üç temel değer etrafında inşa olur: 1) Aile 2) İş 3) Din. Özellikle aile yeni İslami burjuvazinin en temel değerini oluşturur(Yankaya,2014:180-181). İşle ilgili olarak sebatla çalışmak ikinci önemli değer olarak kabul edilir. MÜSİAD'a üye olan işletme sahipleri mesleki yaşamlarına sıkı sıkıya bağlıdır ve sürekli çalışmanın önemli bir değer olduğuna inanırlar. Ayrıca, kazançlarını öncelikli olarak şirketlerini büyütmek ve teknolojik açıdan geliştirmek için yapılan yatırımlara ayırırlar. Müslüman iş adamlarına göre azimle çalışmak kazanılan

parayı meşrulaştırır “helal” kılar. Ayrıca, sahip oldukları işletmelerinin istihdam yaratarak toplumsal bütünleşmeyi sağladığını düşünürler. Kendi işlerine saygı duyar ve saygı duyulmasını da isterler. MÜSİAD üyelerine göre kişi kendi geçimini kendisi sağlayabildiği ölçüde ve topluma yararlı olduğu ölçüde başarılı bir girişimci, iyi bir vatandaş ve değer görmeye layık bir birey olabilir(Yankaya,2014:185-187).

Müslüman iş adamlarının yaşamında din merkezi bir yere sahiptir. İslam’a atfedilen önem, KOBİ patronlarını meslektaşlarından ayıran en önemli unsurdur. Bu çerçevede, Türkiye’nin yeni İslam burjuvazisinin çalışma ruhu, iş ve ticaret ahlakı muhafazakar Anadolu kültürü ve İslam ahlakının piyasa düzenine eklenmesiyle doğar. MÜSİAD örneği ekonomik faaliyetlerin yerel, kültürel ve ahlaki boyutlarını gözler önüne serer. MÜSİAD üyeleri yerli ve milli olmanın yanı sıra kendilerini iktisadi olarak vatanperver olarak tanımlarlar. Anadolu’nun farklı kentlerinde ortaya çıkan Müslüman iş adamları, başarılarının sırrı olarak İslam ahlakından ilham alarak geliştirdikleri ticaret ve sanayi kültürünü göstermektedirler. Müslüman iş adamlarının sahip olduğu işletmeler yerel kültürel özelliklerini başarılı bir şekilde Batılı iş kültürü veya normlarıyla sentez etmeyi de başarabilmişlerdir. Bu sentez sonucunda Türk KOBİ’leri daha rekabetçi olmakta ve hızla gelişmektedirler.

6.Orijinal Bir Türk Kurumu Olan Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı

Ahilik Türk töresiyle İslamiyet’in ahlaki prensiplerini kaynaştıran orijinal Türk kurumudur. Ahilik, Ahi Evran tarafından Hacı Bektaş Veli’nin tavsiyesiyle kurulan esnaf dayanışma teşkilatıdır. Günümüzün esnaf odalarına benzer bir işlevi olan ahilik iyi ahlakın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir iktisadi düzendir. Ahilerin ahlak esaslarını, görgü kurallarını, törenlerini, geleneklerini anlatan eserlere “fütüvvetname” denir(Ekinci, 2012:37). Günümüzde uyguladığımız ve Avrupa’dan aldığımızı sandığımız birçok önemli görgü kuralı 13. yüzyıldan itibaren ahilerce Anadolu’da uygulanmaya başlanmıştır. Ahilerin görgü kurallarının yarıya yakını bugün de dünyanın önemli bir bölümünde geçerliliğini korumaktadır(Ekinci, 2012:38). Ahiliğe göre görgülü, ahlak sahibi bir kişinin hayatta başarılı olmamasına imkan yoktur. Ahilerin görgü kuralları genelde insanları temiz, düzenli, nazik hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle Ahi görgü kurallarının bir çoğu günümüzde de geçerliliğini korumaktadır ve dünyanın birçok yerinde de uygulanmaktadır(Ekinci,2012:41).

Ahiler Anadolu Türküne alın teri ile geçinme, başı dik, kendine güvenli ve minnetsiz yaşama yeteneğini kazandırmıştır. Ahiler, insanların kendi emekleri ile geçinmelerini ve kimseye muhtaç olmamalarını isterler. Ahilik teşkilatında eğitim önemli bir yere sahiptir. Dürüst, namuslu, üretken vatandaşlar yetiştirmek, insana bir meslek edindirmek, hazır yiyicilik gibi alışkanlıklardan insanları uzak tutmak, insanları hem dünya hem ahiret mutluluğu için hazırlamak amacı ile yapılan faaliyetlerin hepsi Ahilik teşkilatındaki eğitimle gerçekleştirilmiştir. Ahiler, mal biriktirme ve yığma peşinde koşan, haris ve istismarcı ticarete karşıdır. Kolay kazanç ahi ahlakı yönünden makbul değildir. Kazanç meşakkatli olacak, güç olacak, alın teri ve emek karşılığında elde edilecektir(Ekinci,2012:147).

Ahilikte ekonomi bir araçtır ve bu aracın amaç haline getirilmesine izin verilmez. Çünkü, ekonomi, yani üretim ve tüketim insanlığın mutluluğu için bir araçtır. Sadece mal, servet ve kazanç için çalışmak hiçbir zaman kendi başına bir anlam taşımaz. Ahilikte iş ahlakı ve iktisat anlayışı rekabet olarak daha fazla mal üretme şeklinde değil, daha mükemmel eser yapma olarak ortaya çıkmıştır. Ahilik sisteminin önemli unsurları arasında kaliteli üretim, fiyat ve standardizasyon, adil ücret uygulaması bulunmaktadır. Bu özellikler günümüzde iş dünyası tarafından uygulanan Toplam Kalite Yönetimi (TKY) ile benzerlikler göstermektedir. Ahilik ve TKY arasındaki benzerliklerle ilgili bazı örnekler verilebilir(Ekinci,2012:171). Örneğin, TKY’de ve ahilikte vazgeçilmez unsur eğitimidir. Bir başka örnek olarak ahilikte olduğu gibi TKY’de uygulanan eğitimde ve üretimde “sıfır hata” ilkesi verilebilir. Benzer şekilde, Ahilikte müşteri velinimetken, TKY’de müşteri kraldır(Ekinci,2012:143-144).

Yeni bir dünya düzeni arayışında insanlığa yol gösterecek düşünce sistemlerinden en önemlilerinden birisi de ahiliktir. Çünkü, ahilik insanları hırslarından kurtarmayı başarmış ve diğer insanları düşman yani, rakip görme içgüdüsünü ortadan kaldırmıştır. Ahiler dayanışmacı bir ruh yapısına sahiptir. Dolayısıyla, ahilik teşkilatında toplumdaki dayanışmayı bozacağı endişesiyle aşırı kazanç arzusu engellenmiştir(Ekinci,2012:51). Anadolu’da ahi birlikleri İslam eğitimini esas almışlardır. Bu eğitimin genel prensipleri şöyle sıralanabilir: 1) Bireye kendini tanıma yolunu göstermek (Anadolu’yu mayalayan Yunus Emre’de olduğu gibi) 2) İnsanın fitratını korumak 3) İyi insan yetiştirmek 4) Bireydeki gizli kabiliyeti ortaya çıkarmak ve bu kabiliyetlere yön vermektir(Ekinci,2012:286).

Her konuda olduğu gibi birey-toplum ilişkilerinde de ahilik orta yolu bulmuş, toplum için bireyi ve birey için toplumu feda etmeyen bir hayat anlayışı benimsemiştir. Dayanışmacı toplum anlayışında toplumu meydana getiren sosyal kesimlerin çıkarlarının birbiriyle çatışmadığına inanılır. Ahilik düşünce sisteminde bireyler işçi-işveren, üretici-tüketici, kadın-erkek, genç-yaşlı şeklinde kategorileştirilerek birbiriyle mücadeleye zorlanmaz. Ayrıca, ahilik insan için ekonomi anlayışını uygularken, günümüzün iktisat teorilerinde insan üretim araçlarından biri konumuna düşürülmüştür(Ekinci,2012:29-30).

Türkiye, ahilikteki ekonomi anlayışını çağımızın gerçekleri ve ihtiyaçları çerçevesinde yorumlayarak, insanlığa hizmet edecek yeni bir ekonomik modeli oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Geçmişte büyük yararları görülmüş olan ahilik kurumundan günümüzde ve gelecekte yararlanmak, sakıncalı yanlarının tekrar etmemesi için de gerekli önlemleri almak durumundayız. Ahilik sistemi iyice incelenerek faydalı ve sakıncalı yanları birer birer saptanabilir. Dolayısıyla, ahiliğe benzer yeni bir kurum kurulmadan günümüzde mevcut olan bazı kurumlar reform yapılarak istenen yapıya kavuşturulabilir. Bu bağlamda, Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Denekleri, Kooperatifler, İşveren Sendikaları, İşçi Sendikaları, Sosyal Güvenlik ve Sigorta Sistemleri, Bankalar gibi kurum ve kuruluşlar incelenmelidir (Ekinci,2012:291)

7.Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin Weber'i olarak bilinen Sabri Ülgener kapitalizmin gelişme sürecinde içi boşalan insanın tekrar doldurulmasından ve güzel bir ahlakla davranmasının teşvik edilmesinden yanadır. O'na göre kapitalizm iki peronlu bir ilişki sistemine dönüşmelidir. İlk peronda insan-madde (iktisat) ilişkisi, ikinci peronda ise birincinin başarısı ile ayakta duracak olan ahlak peronu bulunmalıdır. Yani, ikinci peron insan-insan ilişki alanıdır. İlk peronun insanı oyunu kurallarına göre oynar, maliyet hesabı yapar. İkinci perondaki insan ise kazanç hırsından arınmıştır ve davranışının kaynağını güzel ahlakta bulur. Bu taslak modelin omurgası ahlak ile ekonomi arasındaki tutarlı bir dengeye veya uyuma dayanmaktadır. Ülgener'e göre ruhunu kaybetmiş bir ekonomik düzlem, iktisat ve ahlak gibi iki peronun birleşmesiyle dünyaya kaybettiği solğunu tekrar kazandırmış olacaktır (Sayar, 1998: 327-330).

Bu konuda Sabri Ülgener gibi düşünen Orhan Türkdoğan'a göre de Türk iktisat sistemine manevi değer kazandırma felsefesi (Püritan İslam Ahlakı) gündeme gelmelidir. Çünkü, ülkemizde işletme kültürü ve ekonomik yapısına İslam etiği değerlerimizi kazandırmadığımız sürece, haksız kazanç sağlama, aşırı kâr ve tasarrufa dayanmayan aşırı tüketimin önüne geçilemez. Ayrıca, Püritan İslam Ahlakı toplumumuzda, sadakat duygusunu, dayanışma, iş yerine bağlılık, nimete küfretmemek, tasarruf inancı, gazilik, şehitlik ve devlete olan saygı gibi sayılamayacak ölçüde değerlerimizin kaynağını oluşturmaktadır(Türkdoğan, 2004:671; Türkdoğan,2005: 55)

1980'den sonra ekonominin dışa açılmasıyla Anadolu'daki küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) gelişme ve büyüme imkânına kavuşmuştur. Türkiye'deki KOBİ'lerin yükselişi, ileri teknolojiye dayalı üretim ve ihracat yapabilmeleri Anadolu'daki kentlerin profilini değiştirmiş ve yeni orta sınıfların doğmasına yol açmıştır. Hızla gelişen Türk KOBİ girişimcileri Ülgener'in iki peronlu ilişkisinde olduğu gibi insan-madde ve insan-mana ilişkisine dayalı daha dengeli bir değer sistemine sahiptirler. Bu değer sistemi sayesinde KOBİ'ler daha dengeli bir işçi-işveren ilişkisiyle yönetilmekte ve hızla gelişmektedirler. Müslüman iş adamlarının sahip olduğu bu işletmeler yerel kültürel özelliklerini başarılı bir şekilde Batılı iş kültürü veya normlarıyla sentez etmeyi de başarabilmişlerdir. Bu sentez sonucunda Türk KOBİ'leri daha rekabetçi olmakta ve hızla gelişmektedirler.

Bu konuda araştırmalar yapan Herrmann-Pillath (2007) çalışmasında Adam Smith'in iktisat düşüncesi ile Konfüçyüsçü inanç sistemi arasındaki ortak noktaları göstermeye çalışmıştır. Araştırmacı, Çin'in kurumsal yapısında ve etik çerçevesinde Batı ile Doğunun birleştiğini yaptığı çalışmada belirtmektedir. Çin'de Adam Smith'in iktisat düşüncesi ile Konfüçyüsçü inanç sistemi başarılı bir şekilde birleştirilmiş ve bu dönüşüme "Beijing Konsensusu" adı verilmiştir. Çinli aydınlara göre bu Konfüçyüsçü geleneklerin günümüzde yeniden canlandırılmasıdır (Herrmann-Pillath, 2007: 20). Bu bağlamda, Türkiye'de modern iktisat düşüncesiyle İslam ahlakının birleştirilmesinin daha zengin ve sağlıklı bir toplum oluşturacağı düşünülmektedir.

Türkiye, ahilikteki ekonomi anlayışını çağımızın gerçekleri ve ihtiyaçları çerçevesinde yorumlayarak, insanlığa hizmet edecek yeni bir ekonomik modeli oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Geçmişte büyük yararları görülmüş olan ahilik kurumundan günümüzde ve gelecekte yararlanmak, sakıncalı yanlarının tekrar etmemesi için de gerekli önlemleri almak durumundayız. Ahilik sistemi iyice incelenerek faydalı ve sakıncalı yanları birer birer saptanabilir. Dolayısıyla, ahiliğe benzer yeni bir kurum kurulmadan günümüzde mevcut olan bazı kurumlar reform yapılarak istenen yapıya kavuşturulabilir. Örneğin, Ahilik Vakfı Türk ekonomi modelinin kendi iç dinamiklerinden gelişmesini sağlayabilecek “Ahi İktisat Modeli” veya KOBİ’ler için “Ahi Kümelenme Modeli” gibi öneriler üretmektedir.

Kaynakça

- Ağırman, Cemal (2007), *Dünya-Ahret Dengesinde Zenginlik ve Yoksulluk*, Ensar Yayınları.
- Bilgen, Mustafa (2013), *İslam Toplumunda Ticaret Ahlakı*, Gayem Yayınevi.
- Ekinci, Yusuf (2012), *Ahilik*, Sistem Yayıncılık, 12. Baskı
- Hermann-Pillath, Carsten (2007), “Adam Smith and Confucius: Towards a Transcultural Foundation of Institutions”, *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 3(3), 91-126.
- Hirschman, Albert O. (2014), *Tutkular ve Çıkarlar*, Metis Yayınları.
- Özhan, Günhan (2015), *Japon Modernleşmesinde İş ve Ticaret Ahlakı*, Hitabevi Yayınları.
- Sayar, Ahmet Güner (1998), *Bir İktisatçının Entellektüel Portresi: Sabri F. Ülgener*, Eren Yayıncılık
- Singer, Peter (1993), *How Are We to Live?: Ethics in an Age of Self-Interest*, Random House.
- Türkdoğan, Orhan (2004), *Osmanlı’dan Günümüze: Türk Toplum Yapısı*, Çamlıca Yayınları.
- Türkdoğan, Orhan (2005), *İslami Değerler Sistemi ve Max Weber*, IQ Kültür ve Sanat Yayınları.
- Weber, Max (2014), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, [Çeviri:Mehmet Ökten], Tutku Yayınevi.

Yankaya, Dilek (2014), *Yeni İslami Burjuvazi: Türk Modeli*, İletişim Yayınları.

Yamawaki, Naoshi (1993), "Hermeneutics of Culture and the Universality of Ethics: Beyond the Formalism and Culturalism of Economic Philosophy and Social Ethics", ed. *The Good and The Economical* [Editörler: Peter Koslowski-Yuichi Shionoya], Springer-Verlag, s. 128-142.